

Interactie op

Passend Onderwijs stelt hoge eisen aan de competenties van leraren in de directe interactie met zorgleerlingen. De Mat is een methode waarmee leraren zicht krijgen op hun eigen handelen en vervolgens de effectiviteit van hun interactie kunnen vergroten.

“Hij haalt het bloed onder je nagels vandaan ...” “Al mijn aandacht gaat naar die drie leerlingen toe, ik kom niet meer toe aan de rest ...” en “Wat ik ook doe, ik lijkt haar maar niet te kunnen bereiken ...” Zo machteloos kunnen docenten zich voelen die onvoldoende zijn opgeleid voor de leerlingen die vroeger naar het speciaal onderwijs gingen, maar nu steeds meer in het reguliere onderwijs blijven. Passend Onderwijs betekent voor deze leraren meer moeilijkheden. De ene leerling zegt ja, maar doet nee. De volgende is snel afgeleid. Sommige leerlingen worden woedend als de leraar aanmerkingen maakt op hun gedrag. Andere lopen zomaar de klas uit.

Interactie tweezijdig

Wat was er eerst, het kip of het ei? Reageert de leraar nou op de leerling of is het andersom?

En, belangrijker: wanneer de interactie mij niet bevalt, wie moet er dan ander gedrag vertonen?

Laten we daarover duidelijk zijn: de leraar!

Want wachten totdat de leerling verandert, is wachten op Sinterklaas. Pas wanneer een leraar zijn eigen interactiepatronen doorziet én wat dit doet bij de leerling, kan er een verandering optreden.

Handicaps

Zorgleerlingen kunnen lastig gedrag vertonen op grond van cognitieve moeilijkheden. Het gaat dan bijvoorbeeld om aandacht kunnen richten, mentale inspanning, plannen en orga-

niseren. Een andere handicap is impulscontrole ofwel weinig zelfbeheersing. Maar lastig gedrag kan ook voortkomen uit een gebrek aan sociale vaardigheden, waarbij de leerling niet goed in staat is rekening te houden met een ander. Tenslotte kan er sprake zijn van stagnerende rouw wanneer een leerling zijn stoornis niet (h)erkent, het verdriet daarover niet kan voelen en blijft steken in ontkenning of woede.

We kennen de aanduidingen wel van deze leerlingen: ADHD, ADD, ASS, Asperger, dyslexie en nog vele andere.

Als een leerling niet anders kan, wat betekent dat voor jou als leraar?

Rood/groene mat

Om leraren meer inzicht te geven in hun interactie met een leerling, kan tijdens een training de Mat® worden gebruikt. Het is letterlijk een rubberen mat op de grond met een groen en een rood gedeelte. Groen betekent: Ik accepteer jouw gedrag voor de volle 100%. Wanneer je het gedrag van de ander niet volledig accepteert, sta je dus rood.

Als een leraar tijdens de training een problematische situatie inbrengt, legt men twee dergelijke matten met de groene vlakken tegen elkaar op de grond; één mat voor de leraar en één voor de leerling. Een collega wordt gevraagd op de mat van de leerling te gaan staan en zich in te leven in de leerling zelf. De inbrenger zelf staat op zijn eigen mat.

Het zal duidelijk zijn dat er nu vier situaties op kunnen treden. Groen/groen betekent dat er een goede samenwerking mogelijk is: zowel leraar als leerling accepteert het gedrag van de ander. Bij interactiemoeilijkheden ligt dat anders: één van beiden óf allebei staan rood.

Wat kan de leraar zeggen of doen, opdat beiden weer op groen komen en dus tot samenwerking komen. En een andere relevante vraag is: wanneer ik me realiseer dat ik op rood sta ten opzichte van (het gedrag van) deze leerling, wat zeg ik dan en hoe zeg ik dat dan; is dit effectief in het realiseren van mijn doel namelijk effectief onderwijs geven. En heeft dit het gewenste effect op het gedrag van de ander?

De inbrenger gaat hiermee experimenteren; zijn collega die voor de andere leerling op de mat

de Mat®

staat, reageert hier steeds direct op. Zo leert de leraar wat het effect is van zijn interactie op de leerling en hoe hij deze effectief kan maken.

Emotieladder

Soms moet de leraar een leerling confronteren met zijn storende gedrag, dat is helder. Dat de leraar daarvoor op rood moet gaan staan, zal ook duidelijk zijn. En ook dat de leerling hierdoor op rood terecht komt. Maar hoe doe je dat zodanig dat de relatie behouden blijft én dat er een positief effect ontstaat op het zelfbeeld van de leerling? In termen van de Mat®: dat beide partijen het samenwerkingsgebied groen/groen weer opzoeken?

Ook dit wordt tijdens een training al werkend op de mat ervaren. De leraar ontdekt, via de feedback van zijn collega in de rol van leerling, dat de confrontatie de emoties bij de leerling hoog kan doen oplopen en hij leert hoe hij deze emoties weer stap voor stap kan laten verminderen via de emotieladder. We noemen dit 'ja's vangen'.

"Dus jij vindt dat ik zeur ...?" "Ja".

"En dat ik je onterecht op je kop geef ...?" "Ja, dat vind ik".

"En eigenlijk zeg je dat je het niet zo bedoeld had ...?" "Ja, dat klopt".

"OK, dat snap ik nu. En toch wil ik niet dat je door de klas schreeuwt ...". Et cetera.

Door ja's te vangen smelt de weerstand.

Wie heeft de tas?

Wanneer een leraar zijn interactiepatronen met zorgleerlingen op de mat onderzoekt, wordt het soms duidelijk dat er een 'tas' in het spel is. Een tas staat voor een probleem. De vraag is nu: wie draagt het probleem van wie? Soms draagt een leraar de tas van de leerling (hij vindt de stoornis een beetje zielig voor de leerling) en denkt dat hij groen blijft staan (terwijl het van binnen rood voelt). Dat geeft zeker aanleiding tot ineffektieve interactie.

Kan Niet of Wil Niet?

Het derde concept waarop de interactietraining de Mat® gebaseerd is, is de oprechte vraag aan de leraar: Wil deze leerling niet anders of kán hij niet anders? Het antwoord op deze vraag maakt een wereld van verschil voor de manier waarop de leraar omgaat met (het gedrag van) deze leerling. Uiteraard is het gerechtvaardigd als de leraar op rood gaat staan, wanneer de leerling domweg niet wil. Maar stel dat hij niet anders kán, wat betekent dat voor jou als leraar en opvoeder? Wat kun je dán doen wat effectief is in de interactie zodat de leerling maximaal kan profiteren van je onderwijs? Ook deze vraag wordt uitgewerkt op de rood/groene mat.

De Mat®

De Mat® is een geregistreerd leermiddel dat in eerste instantie is ontwikkeld voor hulpverleners in de psychiatrie. De methode bestaat nu vijftien jaar en is inmiddels evidence-based. Sinds 2009 is de methode herschreven voor het onderwijs en met name gericht op het verbeteren van de interactie met zorgleerlingen in het kader van Passend Onderwijs.

Via deze werkwijze van De Mat® kan ook de interactie tussen zorgcoördinator en leerling, zorgcoördinator en leraar, of leraar en ouders onderzocht worden. Overal waar interactie plaats vindt, kan deze via de inzichten uit een dergelijke training effectiever worden. Trainingen worden gegeven aan kernteams óf aan groepen zorgcoördinatoren, bij voorbeeld in een samenwerkingverband Passend Onderwijs. Naast theoretische input bestaat de training vooral uit ervaringsgericht werken.

Informatie: Bureau de Mat Onderwijs, T (023) 531 10 65,
www.demat.nl, info@demat.nl, of bij Henk Galenkamp,
h.galenkamp@chello.nl en Jeannette Schut,
info@schutcoaching.nl